

Вікторія КОВАЛЬОВА,

старший учитель, вчитель початкових класів
Краматорської загальноосвітньої санаторної
школи-інтернату I–II ст. № 10
Донецької обласної ради

Розвиток творчої особистості молодшого школяра в умовах компетентнісно орієнтованої освіти

Освіта в Україні модернізується, нині важливо формувати творчу особистість учнів, і школа має впливати на динаміку цього процесу. Загальна середня освіта переорієнтовується на розвиток особистості учня, у переваж самостійне оволодіння ним знаннями. Новації шкільної освіти пов'язані з упровадженням **компетентнісного підходу**, а це – формування змісту та організації навчального процесу, що зумовлює принципові зміни в організації навчання, спрямованому на розвиток конкретних цінностей та життєво необхідних знань і умінь учнів [1, с. 1].

В оновлених навчальних програмах початкової школи змістилися акценти **зі знанневих результатів на діяльнісні**. Державний стандарт початкової загальної освіти побудований на **особистісно зорієнтованому та компетентнісному** підході до навчально-виховного процесу, наступності змісту дошкільної та початкової загальної освіти.

Одне з **найважливіших завдань нової школи** – сформувати в учнів уміння самостійно здобувати знання, створити сприятливі умови, аби явити у вихованця всебічно розвинуту, свідому особистість, яка може робити свідомий вибір і застосовувати отримані знання у життєвому просторі [4, с. 2].

Знання мають поступатися способам діяльності і в першу чергу, – творчим. Стає важливим не стільки обсяг знань, якими володіє людина, скільки вміння добувати необхідні знання та застосовувати їх у конкретних ситуаціях. Виховувати дитину теоретично, тільки на словах – неможливо. Значно більший виховний потенціал має реальна діяльність, виховні справи, власний приклад, досвід дітей. Тому діяльнісний підхід має активніше впроваджуватися в організацію не тільки навчальної, а й виховної роботи.

В умовах сучасної школи шлях до демократичної, цивілізованої держави зумовлений не стільки економічними та політичними пріоритетами, скільки загальним рівнем розвитку кожної особистості, її свідомості й самосвідомості, реалізацією творчого потенціалу [4, с. 3].

Головний закон усіх змін у житті – творчість. Успішне суспільство складається з неординарних

особистостей, здатних до самоактуалізації, розвитку творчих здібностей.

Молодший шкільний вік – важливий етап у становленні дитини, і тому в пошуках методів розвитку творчого потенціалу слід враховувати особливості психіки, своєрідність пізнавальної та емоційної сфер дітей цього віку. **Не менш важливо:**

– **Організувати спостереження.** (Молодші школярі "дивляться", але не "бачать"). Потрібно акцентувати увагу дітей на суттєвому, новому, оригінальному.

– **Стимулювати творчу уяву.** (Діти цього віку яскраво сприймають світ, для них характерна особлива емоційність, уява). Треба допомогти їм зрозуміти побачене, почуте, пережито, віднайти зв'язки між явищами та предметами й тим само закласти основи творчого мислення.

– **Розвинути потребу творчості.** Створити атмосферу престижності творчого процесу. Варто використати притаманну дітям цього віку імпульсивність і спрямувати її на творчість: запропонувати придумати загадку, казку, риму, самостійно знайти щось цікаве у природі тощо.

– **Підтримати позитивні емоції.** (Відомо, що діти молодшого шкільного віку цінують думку дорослих, радіють власним і чужим успіхам). Тому завдання педагога – дозволити дитині отримати почуття задоволення від власних творчих досягнень.

– **Виховувати вольові риси характеру.** (У творчому процесі, зокрема у творчому мисленні, важливу роль відіграють такі вольові риси характеру, як самостійність, сміливість, наполегливість, цілеспрямованість, рішучість, здатність до ризику).

– **Будь-який вид діяльності має містити елементи творчості.**

Як відомо, **готовність до творчої діяльності складається з трьох основних компонентів:** мотиваційного, змістового, емоційного.

Саме **мотиваційний компонент** – провідний у творчій навчально-трудої діяльності, він створює опору для втілення двох інших його складових. Учитель відчуває в роботі з учнями потребу творити, і тому завжди матиме позитивну мотивацію до твор-

чої діяльності та розвитку здібностей учнів. Для створення атмосфери творчої діяльності має бути використана система позитивних мотивів і стимулів, аби активізувати особистісні якості учнів [6, с. 78].

Творчі здібності людини особливо інтенсивно розвиваються в процесі навчання, якщо воно організовано належним чином. Можна простежити певні **етапи творчого розвитку та якості особистості**.

– **Перший** – попереднє накопичення знань, спостережень, вражень, навичок, майстерності.

– **Другий** – художній задум, початок цілеспрямованої роботи. Задум ґрунтується на уяві окремих частин майбутнього результату праці як цілісного образу. Щоб утілити задум у життя, потрібно багато працювати. Саме задум виражає мету й напрям усієї роботи, стимулює діяльність фантазії та уяви, викликає приплив творчої енергії та натхнення.

– **Третій етап творчості** – період, коли людина зосереджується на внутрішніх переживаннях, звертається до напрацьованого матеріалу, власного досвіду.

– **Четвертий** – це чернетки, ескізи, пробні варіанти.

– **П'ятий етап творчості** – фаза кінцевої розробки. Підготовчий матеріал витісняється його кінцевим варіантом. Виявляється евристичний характер творчої дії, народжуються великі та малі відкриття, знахідки тощо. Тепер об'єкт роботи уявляється як єдине ціле, хоча й потребує нової інформації та фактів, перевірки й уточнення матеріалу, збагачення додатковими враженнями. Настає мить, коли виникає потреба в нових задумах. У цьому виявляється процес творчості. А з'являється новий результат тоді, коли людина відчуває внутрішню потребу творити.

Творчість безпосередньо пов'язана з процесом мислення, який характеризується низкою ознак. **По-перше, пластичністю**. Творчі люди пропонують чимало рішень, тоді як звичайна людина може знайти одне чи два рішення. **По-друге, творче мислення рухливе**: для нього не складно перейти від одного аспекту проблеми до іншого, не обмежуючись однією точкою зору. **І, нарешті, творче мислення є оригінальним**. Воно породжує несподівані, небанальні, незвичайні рішення [6, с. 92].

Розвиток вільної творчої особистості відбувається лише в творчості; отже, процес навчання та виховання також має бути творчим, у якому беруть участь два або більше рівних, але цілковито різних суб'єкти. Всі учасники мають різні інтелектуальний та культурний рівні, різний життєвий досвід і творчий потенціал, кожен – унікальна особистість, безумовно цінна для тих, хто її оточує, і всі займають

рівні партнерські позиції у творчому процесі. Тож у контексті одного з пріоритетних напрямів сучасної освіти – її гуманізації, **можна виокремити кілька основних тез, які характеризують процес виховання та навчання творчої особистості**:

– Головна категорія теорії виховання – "свобода особистості", зумовлена правом вибору на альтернативній основі.

– Навчально-виховний процес є процесом спільної творчості.

– Учасники творчого процесу перебувають у позиції рівності.

– Кожна особистість незаперечно унікальна.

– Особистість не є об'єктом виховання, а перебуває в суб'єкт-суб'єктних стосунках з педагогом.

– Педагог створює умови для рефлексійного переосмислення дитиною власного досвіду.

В.О.Сухомлинський наголошував: робота вчителя – це творчість, а не буденне заштовхування в дітей знань. Покликання вчителя він бачив і в тому, щоб дитина вчилася не заради оцінки, а пізнавала потяг до знань, до чогось нового, незвичного. Він підкреслював, що справжній вчитель-майстер не може жити без творчості, тільки такий педагог може розвинути творчі можливості у дітей. Сухомлинський закликав учителів пам'ятати головне правило педагогічної діяльності: "Обдаровані й талановиті всі без винятку діти" [5, с. 187].

Педагогічні технології, орієнтовані на творчий розвиток особистості, – невід'ємна складова особистісно зорієнтованої освіти. Сучасні науковці вважають **важливими технологіями формування готовності вчителів до самостійної творчої діяльності такі**:

• **Технологія групової роботи**.

Вводить учителів у коло змістовного співробітництва, де вони виступають суб'єктами спільної навчальної діяльності, а, отже, змінюється їх мотиваційна сфера. Така робота – особливо цінна за проблемного навчання. Групова форма навчальної роботи, яка раціонально включена в навчальний процес, дає позитивні результати, робить очевидними зусилля та здібності кожного, що стимулює творче змагання. За такої організації навчальної праці вчитель має можливість керувати навчальною роботою кожного учня опосередковано, через завдання, які він пропонує групі та які регулюють діяльність учнів.

• **Технологія проблемного навчання**.

У проблемному навчанні відкрито втілюються суперечності, які реалізуються під час створення і загострення проблемної ситуації, що викликає потребу в опануванні знань і вмій для вирішення пізнавальних завдань. Проблемне навчання розглядають як дидактичну систему, засновану на законо-

мірностях творчого засвоєння знань і способів діяльності, вона охоплює специфічне поєднання прийомів та методів навчання з рисами наукового пошуку. Таке навчання підсилює ступінь досягнення цілей навчання, підвищує якість і міцність отриманих знань та умінь, надає навчальному процесові більшої емоційності й жвавості, посилює пізнавальну активність слухачів, поліпшує самопочуття та настрої учителів, має ефект емоційного підкріплення, яке сприяє становленню психічних новоутворень.

• **Технології творчого розвитку особистості.**

Серед них: навчання у співробітництві, метод проектів, різнорівневе навчання, індивідуальний та диференційований підхід, де педагог виступає як компетентний консультант, помічник, організатор педагогічної взаємодії з учнями у пізнавальній діяльності. Широко використовується творча ситуація, яка стимулює пошукову діяльність, розвиває творчі можливості. Створюється вона під час вирішення навчальних проблем, дискусій, критичного аналізу прочитаного, навчальної експериментальної й дослідницької діяльності, ігрових ситуацій [3, с. 3].

• **Технологія формування стимулів до педагогічної творчості.** Стимули до педагогічної творчості доцільно розглядати як процес створення психолого-педагогічної системи, компоненти якої допомагають формувати стійку сферу творчої професійної діяльності.

• **Проектна технологія.** Навчальне проектування орієнтоване, перш за все, на самостійну діяльність учителів – індивідуальну, парну або групову. Ця технологія передбачає використання педагогом сукупності дослідницьких, пошукових, творчих за своєю суттю методів, прийомів, засобів.

• **Технологія "Створення ситуації успіху".**

Основа педагогічної технології "Створення ситуації успіху" – особистісно орієнтований підхід до процесу навчання та виховання. Вона дарує атмосферу приязні та взаємодопомоги, впевненості й захищеності. Використання ситуації успіху має сприяти підвищенню робочого тону учня, допомогти йому усвідомити себе повноцінною особистістю.

• **Інтерактивні технології навчання** – шлях до формування творчої особистості. Суть його в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учнів класу. Це взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де учень і учитель – рівноправні суб'єкти навчання. Під час інтерактивного навчання учні вчаться бути демократичними, спілкуватися з товаришами, критично мислити, поважати думки інших, приймати нестандартні рішення [3, с. 4].

Інтерактивні технології відіграють важливу роль у сучасній освіті. Їхня перевага полягає в тому, що зростає інтерес учнів до сприйняття знань. Значно

підвищується особистісна роль учителя – лідера, організатора. Проте необхідно зазначити, що проектування й проведення уроків за інтерактивними технологіями потребують, перш за все, компетентності в цих технологіях учителя, його вміння переглянути й перебудувати свою роботу з учнями.

Процес творчості безперервний, у ньому – сенс життя вчителя. Аби ввести дітей у світ відкриттів, він має мобілізувати себе, свій педагогічний та психологічний арсенал [5, с. 263].

Тоді метою кожного уроку стає не механічне формування знань, умінь, навичок учнів, а розвиток глибокої зацікавленості до предмета. Знання мають бути набутими, одержаними, "відкритими" самими дітьми, лише тоді ці знання матимуть для них значущість. Проблему набути знань, як і інші освітні завдання, можна вирішити, лише зацікавивши, вмотивувавши дитину, створивши умови для того, щоб у неї з'явилася потреба в освіті.

Ефективний шлях конструювання сучасного уроку – **встановлення міжпредметних зв'язків** – включення в урок запитань і завдань з матеріалу інших навчальних предметів, що мають допоміжне значення для вивчення теми й сприяють глибшому сприйманню та осмисленню певного поняття. Формування в учнів цілісної картини світу сприятимуть інтегровані та бінарні уроки [2, с. 1].

Дуже важливим фактором успішного оволодіння знаннями є **опора на власний досвід** учнів, залучення вже набутих ними знань та відомих їм способів діяльності. Не можна вивчити "невідоме в термінах невідомого". Чим активніше вчитель залучає досвід своїх учнів, тим краще вони засвоюють предметний матеріал, тим міцнішими й життєвішими будуть їхні знання [1, с. 1].

Суспільству майбутнього потрібні люди з актуальними знаннями, гнучкістю й критичністю мислення, творчою ініціативою, високим адаптаційним потенціалом. Професіоналізм педагога та входження його в інноваційний режим роботи неможливі без творчого самовизначення, в якому провідну роль відіграє його налаштованість на самовдосконалення, самоосвіту, саморозвиток. Без цього важко забезпечити нову якість освіти.

Л і т е р а т у р а

1. Державний стандарт початкової загальної освіти (2011).
2. Додаток до листа Міністерства освіти і науки України від 17.08.2016 р. №1/9-437 "Початкова школа".
3. *Леонова Н. С.* Інтерактивні технології навчання як засіб реалізації творчих здібностей учнів [Текст] / Н.С. Леонова // Педагогічна майстерня. – 2013. – № 4. – С. 2–7.
4. *Навчальні програми початкової школи* (оновлені 2016).
5. *Сухомлинський В. О.* Сто порад учителю / В.О.Сухомлинський // Вибр. тв. : у 5-ти т. – Т. 2. – К. : Рад.шк., 1977. – 429 с.
6. *Як допомогти дитині стати творчою особистістю* / Упоряд. Л. Шелестова. – К. : Ред. загальнопед. газ., 2003. – 112 с.